

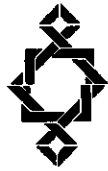
کتاب‌شناسی توصیفی فلسفه‌ی اخلاق

فریبا پات

اشاره:

مکتوب حاضر- بی آن که ادعای جامعیت داشته‌باشد- به کتاب‌شناسی توصیفی عمده‌ی آثاری می‌پردازد که در حوزه‌ی فلسفه‌ی اخلاق انتشار یافته‌است. هر چند هنوز جای خالی آثار تألیفی و ترجمه‌ای بسیاری در این حوزه احساس می‌شود، اما به نسبت سایر شاخه‌های فلسفه، فلسفه‌ی اخلاق از این بخت و اقبال برخوردار بوده که بسیاری از معرفی‌های مقدماتی و برخی از آثاری که به تاریخ آن اختصاص یافته، به فارسی ترجمه شود و در باب برخی مسایل مهم آن (مانند مسأله‌ی باید و است) تک‌نگاری‌هایی صورت پذیرد. شاید در کنار ترجمه‌ی برخی از آثار کلاسیک این شاخه (مانند اخلاق جورج ادوارد مور و زبان اخلاق هیر) جای دیگر آثار کلاسیک (مانند نقد عقل عملی کانت و مبانی اخلاق مور و...) خالی باشد و با اقدام به ترجمه‌ی این آثار به فارسی و گذر از مرحله‌ی آشناسازی و ترجمه‌ی کتاب‌های مقدماتی، به مرحله‌ی تألیف آثاری ارزشمند، به ویژه با نگاه به میراث عظیم اخلاق در شاخه‌های گوناگون علوم اسلامی (فلسفه، کلام و عرفان) رسیده باشیم.

مشکلی که کتاب‌شناسی حاضر با آن مواجه است، مشکل طبقه‌بندی آثار معرفی شده است؛ تعیین این که این آثار مربوط به خود اخلاق‌اند یا فلسفه یا تاریخ آن و این که اثری مقدماتی و در سطح معرفی این شاخه‌اند یا اثری کلاسیک

و این که آیا موضوع و مسأله محورند یا مکتب محور، به اختلافاتی دامن می‌زند و ضرورت طرح مبانی‌ای را پیش می‌کشد که حل و رفع آن و دفاع از آن در حوصله‌ی این مجال نیست؛ از این‌رو تصمیم بر این شد که از مقوله‌بندی این آثار بگذریم و در ترتیب ارائه‌ی آن به شکلی مکانیکی، ترتیب الفبایی نام نویسنده را رعایت کنیم.

نکته‌ی گفتنی دیگر این که کتاب‌شناسی حاضر به توصیف آثاری (اعم از تألیف و ترجمه، هرچند عمدتاً ترجمه) می‌پردازد که از اقل مقبولیتی، هر چند اندک، برخوردارند؛ از این‌رو از آثار بسیار ضعیف یا آثاری که ترجمه‌ی آن‌ها مخدوش است، ذکری به میان نیامده است. همچنین به مجلات و فصل‌نامه‌هایی که به صورت ویژه‌نامه به فلسفه‌ی اخلاق اختصاص یافته‌اند (مانند *ارغنون* شماره‌ی ۱۶ یا *نقد و نظر* شماره‌های ۱۳-۱۴)، پرداخته نشده است و از بخش‌هایی که در ضمن کتب دیگر به فلسفه‌ی اخلاق یا مباحث و مسایل آن اختصاص یافته (مانند بخش «فلسفه‌ی اخلاق» در *نگرش‌های نوین در فلسفه*، ج ۱، کتاب طه و بخش‌های مربوط به اخلاق دینی و اخلاق و دین در کتاب‌های فلسفه‌ی دین)، ذکری نشده است.

۱. *درآمدی به فلسفه‌ی اخلاق*، آر. اف. اتکینسون، ترجمه سهراب علوی‌نیا، تهران، مرکز ترجمه و نشر کتاب، چاپ اول، ۱۳۶۹، ۲۳۴ ص.

کتاب علاوه بر پیش‌گفتار مشتمل بر ۷ فصل است.

در فصل اول با عنوان *سرآغاز عمده در باب تعریف و ماهیت فلسفه‌ی اخلاق* است.

فصل دوم با عنوان *تعارض تکالیف* به بیان مباحثی چون تعارض اخلاقی (moral conflict)، شیوه‌های برخورد با قواعد اخلاقی متعارض، دسته‌بندی تکالیف اخلاقی در ۶ مقوله و... اختصاص یافته است.

فصل سوم *خود و دیگران* نام دارد که اتکینسون در ابتدا به بیان وظیفه‌ی ما نسبت به خود و سپس به تفاوت خردمندی با اخلاق و معنای اخلاق پرداخته است.

عنوان فصل چهارم *حسن و قبح: ستایش و نکوهش* است که در ابتدا نویسنده مراد خود را از این بحث این‌گونه بیان می‌کند که اگر رفتار مردم مطابق

مقتضیات اخلاق باشد، ستایش می‌شوند و اگر بر خلاف رفتار نمایند یا قصور و تقصیری از آن‌ها سرزند، ملامت می‌شوند و یا آن‌ها را مجرم و مستحق مجازات می‌دانند؛ آن‌گاه به بیان بررسی بعضی شرایط کلی حسن و قبح اخلاقی مانند جبر، جبر روان‌شناختی، جهل و... می‌پردازد (نک: ص ۷۱-۸۹).

فصل پنجم به بیان پایگاه احکام اخلاقی (۱) اختصاص یافته و در آن مسائلی در باره‌ی اخلاق، پوزیتیویسم اخلاقی، مدل احکام اخلاقی، خردگرایی اخلاقی و هم‌آهنگی آن با مفهوم قانون‌نگاری اخلاقی، تجربه‌گرایی اخلاقی و قضایای تحلیلی و تألیفی ارائه شده است.

فصل ششم نیز به بیان پایگاه احکام اخلاقی (۲) اختصاص یافته و در آن نویسنده از شناخت‌ناگرایی اخلاقی (Non-Cognitivism)، نظر دستورگرایان در باب مدل احکام اخلاقی، ارزش‌های ذاتی اخلاقی، بیان برهان اخلاقی-تعمیم‌پذیری، معنای «قید اخلاقی» و آینده‌ی شناخت‌ناگرایی سخن گفته است.

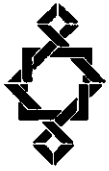
اخلاق، علم و دین که عنوان فصل هفتم می‌باشد، به بیان اخلاق علمی، جبر و اختیار، رابطه‌ی اخلاق و دین اختصاص یافته است.

در پایان هر فصل کتاب علاوه بر خلاصه‌ی یکی از مباحث، منابعی نیز برای مطالعه‌ی بیشتر معرفی شده است. تعریف پاره‌ای از اصطلاحات، کتاب‌شناسی و نمایه بخش پایانی کتاب اتکینسون را شکل می‌دهد.

۲. *فلسفه‌ی اخلاق*، پل ادواردز، ترجمه‌ی انشاءالله رحمتی، تهران، مؤسسه‌ی فرهنگی انتشاراتی تبیان، تهران، چاپ اول، ۱۳۷۸، ۴۰۰ ص.

کتاب مجموعه مقالاتی است از نویسندگان گوناگون با موضوعات:

- ۱- مسایل فلسفه‌ی اخلاق، کای نیلسون؛ ۲- وجه تشابه میان معرفت‌شناسی و فلسفه‌ی اخلاق، ریچارد بی. براندت؛ ۳- تاریخ فلسفه‌ی اخلاق، دازیل آبلسون و کای نیلسون؛ ۴- عین‌گروی اخلاقی، جاناتان هریسون؛ ۵- نسبیّت‌گروی اخلاقی، ریچارد بی. براندت؛ ۶- طبیعت‌گروی اخلاقی، جاناتان هریسون؛ ۷- ذهن‌گروی اخلاقی، جاناتان هریسون؛ ۸- جبرگروی، ریچارد تیلور؛ ۹- خودگروی و غیرگروی، السدر مک اینتایر؛ ۱۰- لذت‌گروی، ریچارد بی. براندت؛ ۱۱- اراده‌گروی، ریچارد تیلور؛ ۱۲- انتخاب، تصمیم و عمل، آندریو الدرین

کویت؛ ۱۲- خوب، رابرت جی. السون؛ ۱۴- تکلیف، ماری مادرسیل؛ ۱۵- سعادت، ریچارد بی. براندت؛ ۱۶- نظریه‌ی عاطفی در حوزه‌ی فلسفه‌ی اخلاق، ریچارد بی. براندت؛ ۱۷- برابری اخلاقی و اجتماعی، استنلی آی. بن؛ ۱۸- توانستن، بروس آون؛ ۱۹- ارزش و ارزش‌یابی، ویلیام کی. فرانکنا؛ ۲۰- وجدان، چارلز ای. بیلینس؛ ۲۱- حس اخلاقی، المر اسپراگو؛ ۲۲- توجیه اصول اخلاقی غایی، ای فیلیپس گریفیتس؛ ۲۳- فایده‌گروی، جی. جی. اسمارت.

۳. *نظریه‌ی اخلاقی کانت*، بروس اونی، ترجمه علی‌رضا آل بویه، قم، چاپ اول، ۱۳۸۱، ۳۰۹ ص.

کتاب مشتمل بر شش فصل است.

فصل اول با عنوان *نخستین فصل بنیاد در برگیرنده‌ی مباحثی چون مفهوم اراده‌ی خوب، وظیفه و ارزش اخلاقی، قواعد، عمل و اراده، وظیفه و قانون عملی و قانون اخلاقی است.*

فصل دوم دو صورت از *قانون اخلاقی C1*، *C2* است و به مباحثی چون قوانین و اوامر، *C1* و مفهوم اراده‌ی سازگار، *C2* «نمونه» قانون اخلاقی به نکاتی کلی درباره‌ی قانون *C2* اختصاص دارد.

فصل سوم *غایات عقلانی و استقلال اخلاقی* نام دارد که در آن استنتاج فرمول *C3* کانت، تلقی موجودات عاقل هم‌چون غایات فرمول استقلال اراده، *C4* استقلال اراده، آزادی و ارزش اخلاقی بحث شده است.

فصل چهارم *ملاحظات نهایی درباره‌ی بنیاد است* و فرمول مملکت غایات، *C5* تأملات انتقادی در باره‌ی *C5*، مقایسه‌ی فرمول‌های کانت، نکاتی انتقادی درباره‌ی نظریه‌ی اخلاقی کانت از جمله مباحث این فصل‌اند.

فصل پنجم در باره‌ی *اصول بنیادی عدالت* است و وظایف ناظر بر عدالت و فضیلت، مفهوم عمل از لحاظ بیرونی درست، عدالت و حقوق اخلاقی، ارزش اخلاقی و حقاها، حقوق خصوصی و عمومی، نخستین قرارداد اجتماعی و نظریه‌ی کانت در باره‌ی کیفی در این فصل بررسی شده است.

آخرین فصل کتاب *اصول اساسی اخلاق* می‌باشد که به مطالبی در باره‌ی اساس تکلیف اخلاقی، کمال خود شخص، هم‌چون غایتی الزامی، سعادت دیگران به

عنوان غایتی الزام‌آور، وظایف کامل و ناقص و ساختار عام نظریه‌ی اخلاقی کانت پرداخته است.

کتاب‌شناسی، واژه‌نامه و نمایه‌ی اصطلاحات بخش پایانی کتاب را تشکیل می‌دهد.

۴. مفاهیم اخلاقی- دینی در قرآن مجید، توشی‌هیکو ایزوتسو، ترجمه فریدون بدره‌ای، تهران نشر و پژوهش فرزانه روز، چاپ اول، ۱۳۷۸، ۵۲۲ ص.

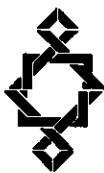
کتاب پس از سخنی درباره‌ی مؤلف، سخن مترجم و بحثی در زبان اخلاقی قرآن از دکتر حسین معصومی همدانی با پیش‌گفتار و دیباچه‌ای در باب زبان و فرهنگ آغاز می‌شود و محورهای اصلی آن در سه بخش: ۱- اصول تجزیه و تحلیل معنایی ۲- از اخلاقیات قبیله‌ای تا اخلاق اسلامی ۳- تجزیه و تحلیل مفاهیم عمده قابل بررسی است. کتاب از یازده فصل تشکیل شده است.

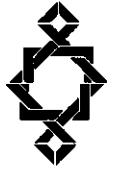
فصل اول با عنوان *دامنه و کانون بررسی* به بیان تغییر و تحولات معنایی اصطلاحات اخلاقی زبان عربی با ظهور اسلام، مفاهیم اخلاقی قرآن، تفکیک واژه‌های سطح اول زبان اخلاق از واژه‌های سطح دوم می‌پردازد.

فصل دوم روش تجزیه و تحلیل و کاربرد آن به نحوه‌ی دانستن راه‌های مختلف معنای یک واژه مانند کافر، حماسه، مروت، جهل و... اختصاص دارد.

فصل سوم با عنوان *تصویر بدبینانه‌ی زندگی خاکی* که به مباحثی چون ابتدای اصول اخلاقی بر اراده‌ی مطلق خدا به جای تکیه بر سنت قبیله‌ای و آداب و رسوم اجداد، نحوه‌ی استدلال اخلاقی اعراب مشترک، معنای خلود در میان اعراب و... اختصاص دارد.

در فصل چهارم با عنوان *هم‌بستگی قومی و قبیله‌ای* مباحثی چون ساخت اجتماعی عربستان پیش از اسلام، مفهوم عصبیت، نحوه‌ی شکل‌گرفتن مجد و بزرگی (حسب) قبیله، معیار ارزش و اعتبار قبیله، معنای سنت و احترام و تقدس آن در نزد اعراب جاهلی، تفاوت اسلام و جاهلیت در مسأله‌ی حق انتقام و توکل و... بررسی می‌شود.

در فصل پنجم از اسلامی شدن فضیلت‌های کهن مانند سخاوت، شجاعت، وفا، راست‌گویی، خداوند به عنوان حق و وحی و اسلام به عنوان حق سخن به میان می‌آید.

فصل ششم با عنوان *دوگانگی بنیادی اخلاقی* از نتایج و عواقب اعلام استقلال در قلمرو اخلاقیات، تقسیم صفات و سجایای انسانی در بینش قرآنی، مبنای اخلاق در دوره‌ی جاهلیت، اصحاب الجنه و اصحاب جهنم صحبت می‌کند.

فصل هفتم *ساختمان درونی مفهوم کفر*، عنصر ناسپاسی در مفهوم کفر در برابر ایمان، کفر و شرک، کفر در معنای گم‌راهی، هوی علت ضلالت، کبر، بغی، بطر، استغنا و... را بررسی می‌کند.

فصل هشتم به *حوزه‌ی معنایی کفر اختصاص دارد* و در آن از فاسق، فاجر، ظالم و مسرف سخن گفته می‌شود.

فصل نهم به *تجزیه و تحلیل معنایی نفاق دینی* می‌پردازد.

فصل دهم با عنوان *مؤمن از ویژگی‌ها و مشخصه‌های ایمان*، مؤمن واقعی و رفتارهایی که از نظر اجتماعی و مذهبی از یک مؤمن انتظار می‌رود، تقابل و تضاد بنیادی کفر و ایمان، تمایز اسلام و ایمان، ارتباط اسلام و حنیف، ساختمان معنایی حنیف، هدایت الهی، تقوی و شکر بحث می‌کند.

فصل یازدهم به بررسی مهم‌ترین واژه‌های قرآنی که تقریباً در معنا با «بد» و خوب تطبیق می‌کنند، می‌پردازد. برخی از این واژه‌ها در اصل واژه‌های توصیفی یا اشاری هستند (هر چند البته هم توصیفی‌اند و هم ارزشی)؛ برخی دیگر واژه‌هایی که نقش اصلی آن‌ها ظاهراً ارزشی است نه توصیفی؛ برخی دیگر نیز در مرز این دو قرار دارند و تعیین این که عمدتاً توصیفی‌اند یا ارزشی، دشوار است.

۵. *فلسفه‌ی اخلاق*، مجموعه مقالات برگرفته از *دائرة المعارف فلسفه‌ی اخلاق*، ویراسته‌ی لارنس سی. بکر و مری بکر، ترجمه جمعی از مترجمان گروه فلسفه‌ی اخلاق، قم، چاپ اول، ۱۳۸۰، ۱۹۲ ص.

این کتاب شامل نوزده مقاله از اشخاص گوناگون است.

مقاله‌ی اول با عنوان *دیگرگروی نوشته‌ی لارنس بلوم* و ترجمه‌ی امیر خواص می‌باشد. از جمله مباحث این مقاله می‌توان به تعریف دیگرگروی، ارزش

دیگرگروی، دیگرگروی و خودانکاری، دیگرگروی و خیر دیگران، انواع دیگرگروی و این که آیا دیگرگروی معقول است، اشاره نمود.

مقاله‌ی دوم با عنوان خودگروی نوشته‌ی ریچموند کمپبل و ترجمه‌ی امیر خواص شامل مباحثی چون خودگروی روان‌شناختی، خودگروی اخلاقی، خودگروی عقلانی است.

مقاله‌ی سوم با عنوان سودگروی نوشته‌ی دیوید لیونز و ترجمه‌ی امیر خواص به تعریف سودگروی به عنوان نظریه‌ای مشهور و مهم در باره‌ی اصول بنیادین اخلاق، سود شخصی، درستی و خوبی، مقایسه‌ی سود میان اشخاص، عدالت اجتماعی، عدالت تأدیبی کیفری، [مسائل اخلاقی] وابسته به [دیدگاه] فاعل و ارتباط سودگروی با قضاوت‌های اخلاقی رایج می‌پردازد.

مقاله‌ی چهارم، مسایل مربوط به جمع سودهای فردی، نوشته‌ی لری اس. تمکین و ترجمه‌ی امیر خواص است. سودگروی و جمع سودهای فردی، غیر سودگروی و جمع سودهای فردی و پرسش‌هایی در باره‌ی جمع سودهای فردی از جمله مباحثی هستند که در این مقاله بدان‌ها اشاره شده است.

مقاله‌ی پنجم، تعمیم‌پذیری، نوشته‌ی آر. ام. هیر و ترجمه‌ی سید اکبر حسینی است. محور عمده‌ی این مقاله درباره‌ی تعریف و ویژگی‌های تعمیم‌پذیری است.

مقاله‌ی ششم، بی طرفی، نوشته‌ی برنارد گرت و ترجمه‌ی سید اکبر حسینی است. در این مقاله از بی طرفی به عنوان یک ویژگی اصلی اخلاق سخن گفته شده است.

مقاله‌ی هفتم، شک‌گرایی در اخلاق، نوشته‌ی دیوید کوپ و ترجمه‌ی سید اکبر حسینی است.

مقاله‌ی هشتم، مطلق‌های اخلاقی، نوشته‌ی جی. ال. ای. گارسیا و ترجمه‌ی سید اکبر حسینی به تعریف از مطلق‌های اخلاقی، اخلاق دینی، اخلاق فلسفی، وابستگی‌ها، مراقبت‌ها و فضیلت‌ها به عنوان روی‌کردهای جدید می‌پردازد.

مقاله‌ی نهم، مسؤولیت، نوشته‌ی مایکل جی. زیمرمن و ترجمه‌ی محمدتقی اسلامی است. در این مقاله از معنا، کاربرد و شروط مسؤولیت سخن به میان آمده است.

عنوان مقاله‌ی دهم سرنوشت و سرنوشت‌گرایی نوشته‌ی جان ام. فیشر و ترجمه‌ی محمدتقی اسلامی است.

در مقاله‌ی یازدهم، *آزادی و جبر*، نوشته‌ی جان ام. فیشر و ترجمه‌ی محمد اسلامی از ارتباط میان آزادی و جبر، جبرگرایی علمی، تمایز میان آزادی اراده؛ آزادی عمل و آزادانه عمل کردن بحث شده است.

مقاله‌ی دوازدهم، *معضلات اخلاقی (Moral Dilemmas)*، نوشته‌ی والتر سنت آرمسترانگ و ترجمه‌ی احمد حسینی شریفی است.

مقاله‌ی سیزدهم با عنوان عقلانیت در برابر معقولیت نوشته‌ی آلن گویرث و ترجمه‌ی احمد حسینی شریفی به تمایز این دو اصطلاح و ارتباط آن دو با عقل و این که آیا عاقلانه است که معقول باشیم، اشاره می‌کند.

مقاله‌ی چهاردهم، *قواعد اخلاقی*، نوشته‌ی برنارد گرت و ترجمه‌ی احمد حسینی شریفی است. در این مقاله نویسنده با بیان نمونه‌هایی از قواعد اخلاقی به شرح و توضیح این واژه‌ها می‌پردازد.

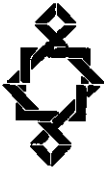
در مقاله‌ی پانزدهم، *استدلال اخلاقی*، نوشته‌ی کرت بایر و ترجمه‌ی احمد حسینی شریفی از احکام استدلال اخلاقی مانند این که استدلال اخلاقی چه نقشی در شناخت خواسته‌ها یا توصیه‌های اخلاقی ایفا می‌کند؛ چه امری سبب اخلاقی شدن یک نوع استدلال می‌شود و با چه استدلالی به احکام اخلاقی دست می‌یابیم، بحث می‌شود.

مقاله‌ی شانزدهم، *مفاهیم حق*، نوشته‌ی کارل ولمن و ترجمه‌ی احمد حسینی شریفی است که در آن مفهوم حق از دیدگاه ویلیام اکامی، توماس هابز، جول فاینبرگ، وزلی هافلدر، جان سلماند، رابرت نازیک و جوزف راز بررسی شده است.

مقاله‌ی هفدهم، *اخلاق غایت‌انگارانه*، نوشته‌ی مایکل اسلت و ترجمه‌ی علی پاکپور است. در این مقاله به طور مختصر از ضروریات یا توصیه‌های اخلاقی، تعریف و ویژگی‌های اخلاق غایت‌انگارانه سخن به میان آمده است.

مقاله‌ی هجدهم، *نتیجه‌گرایی*، نوشته‌ی مایکل اسلت و ترجمه‌ی علی پاکپور است که در آن اصطلاح نتیجه‌گرایی، مورد بحث و بررسی قرار می‌گیرد.

مقاله‌ی نوزدهم، محبت و احسان (charity)، نوشته‌ی انرا انیل و ترجمه‌ی احمد دبیری از مفهوم محبت و احسان در متون مقدس سخن می‌گوید.

۶ تاریخ فلسفه‌ی اخلاق غرب، ویراسته‌ی لارنس سی. بکر و شارلوت بی. بکر، ترجمه گروهی از مترجمان، قم، مؤسسه‌ی آموزشی و پژوهشی امام خمینی، چاپ اول، ۱۳۷۸، ۲۲۳ ص.

کتاب علاوه بر پیش‌گفتار و مقدمه‌ای در باره‌ی تاریخ فلسفه‌ی اخلاق در غرب شامل سیزده فصل می‌باشد.

فصل اول، یونان ماقبل سقراط، نوشته‌ی چارلز اچ. کان و ترجمه‌ی حمید شهریاری است.

فصل دوم، یونان باستان، نوشته‌ی جان ام. کوپر و ترجمه‌ی حمید شهریاری به دموکریتوس، پروتاگوراس، سقراط، افلاطون، ارسطو و خلاصه‌ای از نظریات اخلاقی قرن پنجم می‌پردازد.

فصل سوم، دوران یونانی‌مآبی، نوشته‌ی ا. ا. لانگ و ترجمه‌ی محمدتقی انصاری‌پور شامل مباحثی چون میراث سقراطی، پیرهونیزم (pyrrhonism) اخلاق در آکادمی لکیوم در دوران یونانی‌مآب، اپیکورگرایی، رواقی‌گری و این که در اخلاق یونانی‌مآب چه چیز یونانی‌مآبانه است، می‌باشد.

فصل چهارم، فلسفه‌ی اخلاق رومی، نوشته‌ی ا. ا. لانگ و ترجمه‌ی امیر دیوانی به شرح پیش‌رفت فلسفه‌ی اخلاق رومی و مکتب رواقی در دوران امپراطوری روم می‌پردازد.

فصل پنجم، قرون وسطای اولیه، نوشته‌ی اسکات دیویس و ترجمه‌ی محسن جوادی دربرگیرنده‌ی مباحثی چون مبانی آبا کلیسا، رنسانس کارولینگی و از آنسلم تا آلن می‌باشد.

فصل ششم، قرون وسطای متأخر، نوشته‌ی اسکات مک دونالد و ترجمه‌ی محسن جوادی ریشه‌ها، فلسفه‌ی خیر، بهجت و سعادت، روان‌شناسی اخلاقی، فضیلت، عقل سلیم و فرامین الهی را بررسی می‌کند.

فصل هفتم، با عنوان رنسانس نوشته‌ی ژیل کرمی و ترجمه‌ی علی‌رضا آل‌بویه به فلسفه‌ی اخلاق ارسطویی، افلاطونی، رواقی، اپیکوری و مسیحیت و سنت کلاسیک فلسفه‌ی اخلاق می‌پردازد.

فصل هشتم، قرون هفدهم و هجدهم، نوشته‌ی جی. بی. شفینود و ترجمه‌ی محمود فتحعلی مشتمل است بر قانون طبیعی، عقل‌گرایی، خودگروی و نظریه‌پردازان خودمختاری.

در فصل نهم فلسفه‌ی اخلاق بریتانیا در قرن نوزدهم نوشته‌ی مارکوس سینگر و ترجمه‌ی امیر دیوانی بررسی می‌گردد.

فصل دهم، فلسفه‌ی اخلاق قاره‌ی اروپا در قرن نوزدهم، نوشته‌ی ریچارد اسکات و ترجمه‌ی امیر دیوانی به بررسی آرای فیخته، شوپنهاور، باخ، هگل، مارکس، کی‌یر گگارد و نیچه اختصاص دارد.

فصل یازدهم و دوازدهم، فلسفه‌ی اخلاق قاره‌ی اروپا در قرن بیستم، در دو بخش به ترتیب نوشته‌ی جوزف. جی. کالکمن و ویلیام آر. شرودر، ترجمه‌ی قاسم فنایی به مباحثی چون واقع‌گرایی ارزشی، نظری‌های اخلاقی بین‌الذہانی، اخلاق دگرگونی شخص، غنابخشیدن به سنت فکری مارکسیسم و پاسخ‌های اخلاقی به بحران‌های قرن بیستم می‌پردازد.

فصل سیزدهم، فلسفه‌ی اخلاق انگلیسی- امریکایی قرون بیستم، نوشته‌ی آلن دوناگن و ترجمه‌ی قاسم فنایی به بحث و بررسی همین موضوع اختصاص دارد.

۷. مسأله‌ی باید و هست، محسن جوادی، قم، مرکز مطالعات و تحقیقات اسلامی (واحد کلام)، چاپ اول، ۱۳۷۵، ۲۰۸ ص.

کتاب علاوه بر مقدمه- که به موضوع و مسایل اخلاق، فلسفه‌ی اخلاق، مفاهیم و جمله‌های اخلاقی و جایگاه مسأله‌ی باید و هست می‌پردازد- دارای پنج فصل است.

فصل اول به بیان تاریخچه‌ی مسأله‌ی «باید» و «هست» اختصاص دارد و در آن کلام هیوم با سه تفسیر ارائه می‌گردد.

فصل دوم با عنوان *تحلیل مفاهیم و جملات اخلاقی* در دو قسمت (۱) نظریه‌های موافق شکاف منطقی بین «باید» و «هست» و (۲) نظریه‌های مخالف شکاف منطقی بین «باید» و «هست» را بررسی می‌کند.

فصل سوم *استنتاج «باید» از «هست»* عنوان یافته و در آن این مسأله با تکیه بر روش جان سرل گیورث و بارتلی مورد بحث قرار گرفته است.

فصل چهارم به بیان *استنتاج «هست» از «باید»* اختصاص یافته. بخش دیگری از این فصل به کانت و اثبات وجود خود از طریق اخلاق می‌پردازد.

فصل پنجم با عنوان *نظریه‌ی اعتباریات* از مباحث گوناگونی چون معانی اعتباری، حوزه‌ی اعتباریات، ضابط مفاهیم اعتباری، مفهوم باید و مفهوم حسن و قبح به طور مفصل سخن به میان آورد.

منابع مورد استفاده‌ی مؤلف (فارسی و انگلیسی) در بخش پایانی کتاب ذکر شده است.

۸. *نگاهی به فلسفه‌ی اخلاق در سده‌ی نهمینم، استیون داروال، آلن گیبارد، پیتر ریلتن، ترجمه مصطفی ملکیان، تهران، دفتر پژوهش و نشر سهروردی، چاپ اول، ۱۳۸۱، ۱۸۳ ص.*

کتاب علاوه بر سخن مترجم در باب مهم‌ترین مباحث نظری و فلسفی اخلاق و درباره‌ی اخلاق، دارای چهار بخش می‌باشد:

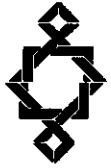
بخش اول با عنوان *صحنه‌آرایی* به بیان مطالبی چون انتقام کتاب مبنای اخلاق، دوران شکوفایی فرااخلاق تحلیلی، توسعه‌ی عظیم و هشدار خواننده اختصاص یافته است.

در پایان هر بخش یادداشت‌هایی از نویسندگان آمده است.

بخش دوم، *احیای فرااخلاق*، به بحث از عناوینی مانند بازگشت به اصول، انفصال، نظریات قایل به استدلال عملی، اعتبارگرایی، نامعرفی‌گرایی، نظریه‌هایی قایل به حساسیت و اتصال می‌پردازد.

بخش سوم، *اخلاق جدید*، *نظریه‌ی اخلاقی جدید* نام دارد.

بخش چهارم با عنوان به جای نتیجه‌گیری به بیان شش نمونه‌ی نه چندان جدی از حوزه‌هایی می‌پردازد که در آن‌ها مسائلی واقعی وجود دارند، اما

بحث‌های جاری اختلاف‌ها و تفاوت‌ها را بزرگ‌تر جلوه داده‌اند تا از آثار و نتایج این بزرگ‌نمایی بهره ببرند و با این کار تا حدی خود مسایل را پنهان داشته‌اند.

۹. *اخلاق در فلسفه‌ی کانت*، راجر سالیوان، ترجمه عزت‌الله فولادوند، تهران، طرح نو، چاپ اول، ۱۳۸۰، ۲۴۰ ص.

کتاب علاوه بر پیش‌گفتار مترجم، مقدمه و نمایه مشتمل بر ده فصل است. فصل اول در باب *نظریه‌ی سیاسی کانت* می‌باشد که مؤلف در ابتدا به زندگی کانت پرداخته، سپس مسایلی چون لیبرالیسم، جهت عقلی تأسیس دولت، اصل عام عدالت، نظام قوانین، کرامت فرد، برابری، عموم و شمول، جمهوریت و اراده‌ی کلی، امید به آینده و جامعه‌ی ملل، نظریه‌ی اخلاقی کانت، رابطه‌ی اخلاق اجتماعی و خصوصی را از نظر گذرانیده است.

فصل دوم با عنوان *امر مطلق: هنجار نهایی اخلاق* به نخستین و دومین بخش بنیادها، نقش دوگانه‌ی امر مطلق، نقش داوری اخلاقی، محتوای تجربی و کاربرد نادرست امر مطلق اختصاص یافته است.

فصل سوم *خودآیینی یا قانون عام* نام دارد و در آن از مباحث خودآیینی، قانونمندی عملی، آزمون ضابطه‌ی وعده‌ی دروغ، سازگاری با ضابطه‌های دیگر، غایات طبیعی الزامی، مثال‌های کانت و آموزه‌های او در باره‌ی دروغ سخن گفته شده است.

در فصل چهارم با عنوان *احترام به کرامت اشخاص* از اشخاص و اشیا، احترام به اشخاص، تکالیف نسبت به خود، رسالت اخلاقی ما، طلب سعادت، احترام به دیگران، نیک‌خواهی و نیکوکاری بحث شده است.

فصل پنجم به *قانون‌گذاری برای جامعه‌ی اخلاقی* اختصاص یافته و در آن به نقش دولت و دین در جامعه‌ی اخلاقی و سرنوشت غایی ما، بالاترین خیر، اشاره شده است.

محور فصل ششم با عنوان *حدود امر مطلق* مباحثی چون اعمال جایز، تکالیف مثبت، تعارض قواعد اخلاقی، وجدان، خطا در داوری‌های اخلاقی و ارزش نظریه‌های اخلاقی است.

فصل هفتم *اخلاق و دوراندیشی* (بخش دوم بنیادها) نام گرفته و در آن از عقل عملی به طور کلی، دوراندیشی، مقایسه‌ی دوراندیشی و اخلاق، اساس غیر تجربی اخلاق، نیروی عقل اخلاقی، آزادی و خودآیینی بحث شده است.

منش اخلاقی عنوان فصل هشتم کتاب است که تعارضات اخلاقی درونی، شر ریشه‌ای در طبع انسانی، تعهد نهایی، نفع اخلاقی، عواطف اخلاقی، احترام و دیگر عواطف اخلاقی، روح فضیلت، تعصب اخلاقی، انگیزه‌های مختلط، هم‌دردی و ارزش اخلاقی را بیان می‌کند.

در فصل نهم، *زندگی بر بنیاد قانون اخلاق*، در ابتدا بنیاد اخلاق و سپس این سؤالات که چه نوع نظام سیاسی باید داشته باشیم؟ باید بخواهم چگونه شخصی شوم؟ پیوندهای شخصی ما باید چگونه باشند؟ مورد بررسی قرار گرفته است.

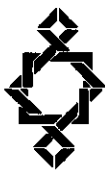
۱۰. *فلسفه‌ی اخلاق*، ویلیام فرانکنا، ترجمه هادی صادقی، قم، چاپ اول، تابستان ۱۳۷۶، ۲۷۱ ص.

کتاب علاوه بر مقدمه‌ی مصطفی ملکیان، مقدمه‌ی مترجم و پیش‌گفتار شامل شش فصل به همراه واژه‌نامه‌ی فارسی-انگلیسی، واژه‌نامه‌ی انگلیسی-فارسی و نمایه است.

فصل اول با عنوان *اخلاقیات و فلسفه‌ی اخلاق* در برگیرنده‌ی مباحث ماهیت Ethics یا فلسفه‌ی اخلاق، ماهیت اخلاق، عناصر اخلاق و انواع حکم هنجاری می‌باشد.

فصل دوم با عنوان *نظریات خودگروانه و وظیفه‌گروانه* به اهمیت معرفت ناظر به واقع و وضوح مفهومی، معیارشدن قواعد رایج، نظریه‌های غایت‌انگارانه و وظیفه‌گروانه، خودگروی اخلاقی و روان‌شناختی، نظریه‌های وظیفه‌گروانه‌ی عمل‌نگر و قاعده‌نگر در نهایت نظریه‌ی امر الهی و نظریه‌ی کانت می‌پردازد.

فصل سوم *سودگروی، عدالت و عشق* نام دارد و نویسنده در آن از مسایلی چون سودنگری و اقسام آن، اصل نیکوکاری، اصل عدالت، مسأله‌ی تعارض، اشکال به کارگیری، اخلاق محبت و... بحث می‌کند.

فصل چهارم با عنوان *ارزش اخلاقی و مسؤلیت* در باب معانی اخلاقی و غیر اخلاقی خوب، اخلاق و پرورش ویژگی‌ها، مبانی اخلاق فضیلت، در باره‌ی بودن و عمل کردن، اسوه‌های اخلاقی، ملکاتی که باید پرورانده شود، مسؤلیت اخلاقی، اراده‌ی آزاد و مسؤلیت می‌باشد.

فصل پنجم نیز با عنوان *ارزش ناتی و زندگی خوب* به خوب و معنای آن، لذت‌گروری و لذت‌ناگروری، اولین و دومین رشته‌ی مناظرات و زندگی خوب اختصاص یافته است.

فصل ششم که فصل پایانی کتاب است، با عنوان معنی و توجیه دربرگیرنده‌ی مباحث فرااخلاق و مسایل آن، نظریه‌هایی در باره‌ی توجیه، نظریه‌های تعریف‌گروانه، طبیعت‌گروانه و مابعدالطبیعی، شهودگروری، نظریه‌های غیر شناختاری یا توصیف‌ناگروانه، نسبت‌گروری، دیدگاه اخلاقی و سرانجام چرا باید اخلاقی بود، می‌باشد.

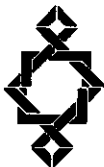
۱۱. *دروس فلسفه‌ی اخلاق*، محمدتقی مصباح، تهران، مؤسسه‌ی اطلاعات، ۱۳۶۷، ۲۰۴ ص.

این کتاب سلسله درس‌های فلسفه‌ی اخلاق است که در «مؤسسه‌ی در راه حق» قم تدریس گردیده و از نوار پیاده شده است.

مباحث این درس که در هجده جلسه تنظیم شده، عبارتند از: جلسه‌ی اول، *فلسفه‌ی اخلاق*: که در آن اخلاق، علم اخلاق و فلسفه‌ی اخلاق مورد بحث قرار گرفته است. جلسه‌ی دوم، *ویژگی مفاهیم اخلاقی*. جلسه‌ی سوم، *حسن و قبح عقلی*.

جلسه‌ی چهارم، *مفاهیم ارزشی*. جلسه‌ی پنجم، *مکتب‌های اخلاقی* (۱). در جلسه‌ی ششم با عنوان *مکتب اخلاقی* (۲) مکتب لذت‌گرایی شخصی، مکتب اپیکوریسم، مکتب منفعت عمومی، مکتب عاطفه‌گرایی و مکتب تطورگرایی (هربرت اسپنسر) مطرح شده است.

جلسه‌ی هفتم: *مکتب‌های اخلاقی* (۳) به بیان نظریه‌ی نیچه، اخلاق مارکسیستی و نظریه‌ی روسو اختصاص یافته.

جلسه‌ی هشتم، *مکتب‌های اخلاقی* (۴) به بررسی نظریه‌ی کانت و انتقادات اصولی بر نظریه‌ی کانت می‌پردازد.

جلسه‌ی نهم *مکتب‌های اخلاقی* (۵) از مکتب کلبیون و رواقیون صحبت می‌کند. جلسه‌ی دهم: *مکتب‌های اخلاقی* (۶) به نظریات اخلاقی سقراط، ارسطو و افلاطون اشاره دارد.

جلسات یازدهم تا چهاردهم به طرح و تبیین نظریه‌ی مختار می‌پردازد. جلسه‌ی پانزدهم به جمع‌بندی نتایج حاصله از نظریات مطرح در فلسفه‌ی اخلاق و تبیین اصول موضوعه‌ی این نظریه اختصاص دارد.

جلسه‌ی شانزدهم با عنوان *مسئولیت در تلاش برای پاسخ‌گویی* به این سؤال است که آیا احکام اخلاقی دایر مدار مسئولیت است و یکی از عناصر قضایای اخلاقی مسأله‌ی مسئولیت است یا نه؟

جلسه‌ی هفدهم به بحث از مبنی‌بودن یا مطلق‌بودن اخلاق و احکام اخلاقی و نیز دیدگاه پاره‌ای مکاتب در این باره می‌پردازد.

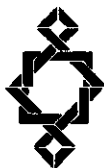
در جلسه‌ی هجدهم با عنوان *رابطه‌ی اخلاق با دین* این سؤال مطرح و بررسی می‌شود که آیا اخلاق مستقل از دین است و ارتباطی به دین ندارد؟ یا این که آیا اخلاق بدون ارتباط با دین تحقق نمی‌یابد؟

۱۲. *تاریخچه‌ی فلسفه‌ی اخلاق*، السدر مک اینتایر، ترجمه انشاءالله رحمتی، تهران، انتشارات حکمت، چاپ اول، ۱۳۷۹، ۵۴۱ ص.

کتاب *بیانی مختصر از مسیر تفکر اخلاقی از دوران ما قبل تفکر فلسفی در یونان باستان تا زمان معاصر* است و شامل ۱۸ فصل می‌باشد. هر فصل به یکی از موضوعات ذیل اختصاص دارد.

- ۱- نکته‌ی فلسفی تاریخ اخلاق ۲- تاریخ ما قبل فلسفی «خوب» و گذار به
- فلسفه ۳- سوفسطائیان و سقراط ۴- افلاطون: گرگیاس ۵- افلاطون: جمهوری ۶-
- یادداشتی بر افلاطون ۷- اخلاق ارسطو ۸- یادداشتی بر اخلاق یونان ۹- مسیحیت
- ۱۰- لوتر، ماکیاولی، هابز و اسپینوزا ۱۱- ارزش‌های نوین ۱۲- بحث قرن هجدهم
- بریتانیایی ۱۳- بحث قرن هجدهم فرانسه ۱۴- کانت ۱۵- هگل و مارکس ۱۶-

کیرکگارد تا نیچه ۱۷- اصلاح طلبان، فایده‌گرایان، ایده‌آلیست‌ها ۱۸- فلسفه‌ی اخلاق جدید.

۱۳. اخلاق، جورج ادوارد مور، ترجمه اسماعیل سعادت، تهران، انتشارات علمی و فرهنگی، چاپ اول، ۱۳۶۶، ۱۸۶ ص.

کتاب دارای هفت بخش می‌باشد.

بخش اول و دوم به اصالت فایده می‌پردازد؛ بخش سوم و چهارم درباره‌ی عینیت احکام اخلاقی است؛ بخش پنجم با عنوان نتایج به بحث معیار درست و غلط اختصاص می‌یابد؛ بخش ششم و هفتم به ترتیب درباره‌ی اراده‌ی آزاد و ارزش ذاتی بحث می‌کند.

در این کتاب سعی نشده برای پرسش‌های زیر، پاسخ‌های مناسبی ارائه شود: مقصودمان از گفتن این که فعلی درست است، یا باید آن را انجام داد، چیزی خوب است یا بد؟ و آیا می‌توانیم صفتی بیابیم که بدون استثنا به همه‌ی افعال درست تعلق داشته باشد و جز آن به هیچ فعل دیگری تعلق نداشته باشد؟ آیا می‌توانیم دلیلی بیابیم که وقتی فعلی درست است، آن دلیل به ما بگوید که چرا آن فعل درست است؟ و مسائلی از این نوع بحث می‌شود. مور در ابتدا نظریه‌ای را که به عقیده‌ی او از همه‌ی نظریات دیگر ساده‌تر و زودیاب‌تر است، عنوان می‌کند؛ آن‌گاه به تحلیل یکایک اعتراضاتی که می‌توان بر آن وارد کرد، می‌پردازد و به این ترتیب همه‌ی جنبه‌های اساسی‌ترین موضوعات علم اخلاق را بررسی می‌کند.

۱۴. بصیرت اخلاقی، دیوید مک ناوتن، ترجمه محمود فتحعلی، قم، مؤسسه‌ی آموزشی و پژوهشی امام خمینی، چاپ اول، ۱۳۸۰، ۳۲۰ ص.

کتاب علاوه بر دیباچه و مدخل شامل سیزده فصل می‌باشد. در پایان هر فصل نیز منابعی برای مطالعه‌ی بیشتر پیشنهاد شده است.

فصل اول با عنوان اخلاق، جعل یا کشف به مسائلی چون دو دیدگاه در باب اخلاق، توجیه و صدق، واقع‌گرایی اخلاقی، غیر شناخت‌گرایی اخلاقی، آزادی اخلاقی و معنای زندگی، واقع‌گرایی، غیر شناخت‌گرایی و سنت اخلاقی، اخلاق و نظریه‌ی اخلاقی می‌پردازد.

فصل دوم خطوط کلی غیر شناخت‌گرایی اخلاقی است که درباره‌ی واقعیت و ارزش، چهار نقد بر غیر شناخت‌گرایی، حقیقت، شک‌گرایی، مشاهده، نمود و واقعیت، تبیین عمل و انگیزه‌ی اخلاقی، زبان اخلاق، حقیقت، توجیه و شک‌گرایی، واقعیت و نمود و نتیجه بحث می‌کند.

فصل سوم خطوط کلی واقع‌گرایی اخلاقی است و در برگیرنده‌ی مباحثی چون فرض واقع‌گرایی، واقعیت اخلاقی، انگیزه‌ی اخلاقی، حقیقت و معنا، مشاهده، توجیه، علم و واقعیت و نتیجه است.

فصل چهارم با عنوان غیر شناخت‌گرایی، تحولات بیشتر به بیان تشبیه ادراک حسی، درک مطلق واقعیت، صفات اخلاقی به مثابه‌ی کیفیات ثانویه، نظریه‌ی جدید و نظریه‌ی قدیمی، حقیقت، مشاهده و این که آیا این نظریه‌ی جدید غیر شناخت‌گرایانه است، به انگیزه و دیدگاه اصلاح شده می‌پردازد.

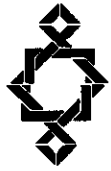
در فصل پنجم با عنوان واقعیت‌گرایی و واقعیت از واقعیت محض و مطلق، ادراک و واقعیت، تبیین و فراق‌کنی و واقعیت مستقل از ذهن بحث شده است.

فصل ششم جایگاه بحث یا گزارشی ضمنی نام دارد و به مباحث شبه واقع‌گرایی و نظریه‌ی خطا، نظریه‌ی غیر واقع‌گرایی درباره‌ی صفات اخلاقی و انتخاب نظریه‌ی اخلاقی می‌پردازد.

فصل هفتم با عنوان انگیزه‌ی اخلاقی به دفاع از نظریه‌ی باور-میل، تفسیری شناخت‌گرایانه از میل، نظریه‌ی شناخت‌گرایی و مسأله‌ی توجه و اهمیت‌دادن و حجیت استلزامات اخلاقی و فضیلت اخلاقی می‌پردازد.

در فصل هشتم که به ضعف اخلاقی اختصاص دارد، از تعریف آن، ضعف اراده، ضعف و نظریه‌ی باور-میل، نظریه‌ی غیر شناخت‌گرایی و ضعف اخلاقی، نظریه‌های شناخت‌گرایانه در باب انگیزه و ضعف اخلاقی و تکمله سخن گفته می‌شود.

فصل نهم گرایش به ضد اخلاق و شرارت نام دارد؛ در این فصل درباره‌ی این که چرا گرایش به ضد اخلاق و شرارت تهدیدی برای نظریه‌ی درون‌گرایی است، نظریه‌ی درون‌گرایی و گرایش به غیر اخلاق، نظریه‌ی درون‌گرایی و شرارت و انسان بد بررسی می‌شود.

فصل دهم با عنوان *واقع‌گرایی اخلاقی و تنوع فرهنگی* به بیان مسأله‌ی اختلاف و شک‌گرایی، جهان‌های اجتماعی، فهم مردم بومی و فهم اصول انتقادی، تأمل نقدی، جزیی‌گرایی و توجیه بصیرت و تأمل می‌پردازد.

فصل یازدهم *نظریه‌ی غیر شناخت‌گرایی و نظریه‌ی سودگرایی* نام دارد و در آن درباره‌ی فلسفه‌ی اخلاق و نظریه‌ی اخلاقی، نظریه‌ی سودگرایی و نظریه‌ی ناظر آرمانی، سازگاری و نظریه‌ی سودگرایی بحث می‌شود.

فصل دوازدهم به *دورنمای شبه واقع‌گرایی* اختصاص دارد و در آن شبه واقع‌گرایی و نظریه‌ی شبه واقع‌گرایی مورد دفاع قرار گرفته بیان می‌شود.

فصل پایانی کتاب *اصول یا نظریه‌ی جزئی‌گرایی است* که ارائه‌کننده‌ی نقش اصول اخلاقی، تعارض اخلاقی، جزیی‌گرایی و وظایف اولیه، اصول اخلاقی در زندگی متعارف و متخصصان و معلمان اخلاق است.

۱۵. *در آمدی تاریخی به اخلاق*. استیفن وارد، ترجمه حسن پویان، تهران، نشر مرکز، چاپ اول، ۱۳۷۴، ۱۲۷ ص.

مباحث کتاب در ۱۹ قسمت و به صورت مجمل و کوتاه برای خواننده بیان شده‌است. این مباحث عبارتند از: ۱- روابط نظریه و عمل ۲- رشد ملاک‌های اخلاقی ۳- سوقسپاتیان ۴- سقراط ۵- افلاطون ۶- ارسطو ۷- عوامل تاریخی مؤثر در اخلاقیات یونانی ۸- آموزه‌های رواقی و اپیکوری ۹- اخلاق در قرون وسطی ۱۰- انتقال به ازمنه‌ی جدید ۱۱- هابز ۱۲- اوضاع سیاسی در زمان جنبش جدید ۱۳- اسپینوزا ۱۴- قرن هجدهم در انگلستان ۱۵- ولتر و روسو ۱۶- کانت ۱۷- مکاتب اصالت تجربه و اصالت فکر در قرن نوزدهم ۱۸- اخلاق و تکامل ۱۹- پیش‌رفت‌های جاری.

۱۶. *فلسفه‌ی اخلاق در قرن حاضر*، ج. وارنوک، ترجمه و تعلیقات: صادق ا. لاریجانی، تهران، مرکز ترجمه و نشر کتاب، چاپ دوم، ۱۳۶۸، ۲۱۸ ص.

کتاب دارای دو قسمت است؛ قسمت اول شامل مقدمه و پنج فصل و قسمت دوم در برگیرنده‌ی تعلیقات نسبتاً مفصل مترجم است.

فصل اول با عنوان *شهودگرایی* در سه بخش الف) جی. ای. مور، ب) پریکارد و راس و ج) بررسی شهودگرایی خلاصه می‌شود.

فصل دوم احساس‌گرایی نام دارد و در آن بعضی صور اولیه، اعتقادات، جهت‌گیری‌ها، «معنای احساسی» از دیدگاه سی. ال. استیونسن و اشتباهات احساس‌گرایی بررسی می‌گردد.

فصل سوم بر محور هدایت‌گرایی است و از مسایل عمده‌ی آن می‌توان به هدایت در مقابل تأثیر گفتار اخلاقی به عنوان «هدایت‌گر»، دو صورت از هدایت‌گرایی، گفتارهای اخلاقی و عمل اشاره نمود.

فصل چهارم با عنوان *محتوای اخلاقیات* به بررسی عمل و اصول، معنای اخلاق و این که آیا اخلاق «محتوایی» دارد، محدود می‌شود.

فصل پنجم با عنوان *طبیعت‌گرایی* در ابتدا به محبت تز ضد طبیعت‌گرایی و این که این تز مستلزم چه هست و چه نیست، می‌پردازد و در آخر با نکته‌ای در باب بخش‌های اخلاقی و نتیجه‌گیری خاتمه می‌یابد.

قسمت دوم کتاب تعلیقات مترجم است و به مباحثی چون لفظ locution، حقایق اخلاقی، لفظ intuition، روش پرسش‌های گشوده و ناگشوده‌ی مور، متعلق صحت و خوبی، متعلق طلب و الزام، وابستگی صفت خوبی و صحت به دیگر اوصاف شیء، رابطه‌ی اعتقاد با عمل، مالکیت ناپذیری اوامر، تصمیم‌گیری در مورد اخلاقیات، سودپرستی انسان، مفهوم اخلاقی و... اختصاص دارد.

۱۷. *فلسفه‌ی اخلاق در قرن بیستم*، مری وارنوک، ترجمه ابوالقاسم فنایی، قم، انتشارات دفتر تبلیغات اسلامی، چاپ اول، ۱۳۸۰، ۳۷۵ ص.

کتاب را می‌توان به ۳ بخش اصلی تقسیم نمود.
بخش اول: فصول کتاب که شامل هفت فصل است؛ بخش دوم یادداشت‌ها و بخش سوم دیدگاه‌های مترجم در پاره‌ای از مسایل فلسفه‌ی اخلاق.
هفت فصل بخش اول کتاب به ترتیب عبارتند از:

- ۱- فلسفه‌ی اخلاق مور ۲- شهودگرایی ۳- احساس‌گرایی ۴- پس از احساس‌گرایی ۵- روان‌شناختی اخلاقی ۶- اگزستانسیالیسم: ژان پل سارتر ۷- نتیجه‌گیری

وارنوک فصل سوم و چهارم کتابش را به مباحثی چون اهمیت و تأثیر کتاب آیر در احساس‌گرایی، پیشینه‌ی احساس‌گرایی پیش از آیر، پیوند

احساس‌گرایی و تجربه‌گرایی، تحولات نظریه‌ی احساس‌گرایی پس از آیر، معنای احساسی واژه‌های اخلاقی از نظر استیونسن، انواع احساس‌گرایی و میل‌گرایی از نظر استیونسن، دیدگاه‌های متفاوت در فلسفه‌ی اخلاق پس از استیونسن، تفاوت‌ها و تشابهات هیر و آرمسون با احساس‌گرایی، بررسی نظریه‌ی ناول اسمیت در باب زبان اخلاق و... اختصاص داده است.

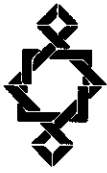
قبل از شروع یادداشت‌ها تكملة‌ای را كه نویسنده در ۱۹۷۷ به پایان كتاب افزوده و در آن كتاب‌شناسی توصیفی و مختصری از آثار قابل توجهی (چاپ اول كتاب ۱۹۶۰ م) در طی هفده سال نگارش، ارائه داده، آمده است. از مباحث عمده‌ی این تكملة می‌توان به رهیافت‌های گوناگون در تدوین فلسفه‌ی اخلاق، آثار فلسفی پیرامون روان‌شناسی اخلاق، تبیین رفتار از سوی فیلسوفان پس از جنگ، اهمیت كتاب مسایلی در فلسفه‌ی ذهن، رابطه‌ی اخلاق و روان‌شناسی، فلسفه‌ی اخلاق و اگزیستانسیالیسم، ترکیب فلسفه‌ی اخلاق با فلسفه و علم سیاست و... اشاره کرد.

بخش دوم یادداشت‌ها: یادداشت‌های فصل اول در چهار بخش ۱- تبیین دیدگاه‌های مور در قالب اصطلاحات فلسفه‌ی اسلامی؛ ۲- بررسی نقدهای دیگران بر دیدگاه‌های مور؛ ۳- نقد و بررسی دیدگاه‌های مور از منظر فلسفه‌ی اسلامی؛ ۴- درسی كه از مور می‌توان آموخت، ارائه شده است.

یادداشت‌های فصل دوم بر محور ۱- چشم‌انداز شهودگرایی؛ ۲- نقد و بررسی دیدگاه‌های پریچارد؛ ۳- نقد و بررسی دیدگاه‌های راس؛ ۴- درس‌هایی كه از شهودگرایی می‌توان آموخت، می‌باشد.

یادداشت‌های فصل سوم شامل ۱- چشم‌انداز احساس‌گرایی؛ ۲- درس‌هایی كه از احساس‌گرایی می‌توان آموخت؛ ۳- نقد و بررسی دیدگاه‌های آیر در فلسفه‌ی اخلاق؛ ۴- نقد و بررسی دیدگاه‌های استیونسن درباره‌ی معنای احساسی است.

فصل چهارم به مطالب زیر می‌پردازد: ۱- دورنمایی از فلسفه‌ی اخلاق پس از احساس‌گرایی؛ ۲- تلخیص و تبیین دیدگاه‌های آرمسون؛ ۳- نقد و بررسی دیدگاه‌های آرمسون؛ ۴- تلخیص و تبیین دیدگاه‌های هیر در فلسفه‌ی اخلاق ۵- نقد و بررسی دیدگاه‌های هیر در فلسفه‌ی اخلاق؛ ۶- تلخیص و گزارش دیدگاه‌های ناول اسمیت.

فصل پنجم ۱- دورنمایی از روان‌شناسی اخلاق؛ ۲- دیدگاه‌های مور درباره‌ی سازگاری علیت و اختیار؛ ۳- نقد و بررسی دیدگاه‌های مور در باب اختیار را در برمی‌گیرد.

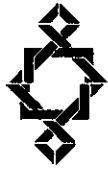
فصل ششم نگاهی تطبیقی به دیدگاه‌های اگزیستانسیالیسم و فلسفه‌ی اسلامی دارد و از قلمرو آزادی انسان و سرشت موجودات آگاه سخن می‌گوید. فصل هفتم به دورنمایی از فلسفه‌ی اخلاق قرن بیستم، چارچوب فلسفه‌ی اخلاق در قرن نوزدهم و بیستم و سیر تحولات فلسفه‌ی اخلاق در قرن بیستم اختصاص دارد.

در بخش سوم از دیدگاه‌های مترجم در پاره‌ای مسایل فلسفه‌ی اخلاق می‌توان به سرشت مفاهیم اخلاق، نشانه‌های معقول ثانی بودن مفاهیم اخلاقی، منشأ انتزاع مفاهیم اخلاقی، عینیت احکام اخلاقی و مفاهیم اخلاقی، ربط دانش و ارزش یا علم و اخلاق، روش شناخت گزاره‌های اخلاقی و نادرستی اخلاق علمی اشاره نمود.

۱۸. *اخلاق در شش دین جهان*، ورنر منسکی، [و دیگران]، ترجمه محمدحسین وقار، تهران، اطلاعات، چاپ اول، ۱۳۷۸، ۴۶۲ ص.

کتاب شامل ۶ بخش است و مباحث هویت و اقتدار دینی؛ شخصی یا خصوصی؟؛ ازدواج و خانواده؛ استفاده از زمان و پول و تأثیر بر آن‌ها؛ کیفیت و ارزش زندگی؛ حق و ناحق؛ برابری و اختلاف؛ تقسیمات ملی، جنگ و صلح؛ مسایل جهانی در بخش (۱) هندوئیسم (ورنر منسکی)، (۲) بودائیسم (پگی مورگان)، (۳) سیکسیسم (النور نسبیت)، (۴) یهودیت (کلایولاتون)؛ (۵) مسیحیت (ترور شانون) و (۶) اسلام (معشوق بن علی) مورد بحث و بررسی قرار گرفته است.

هدف اصلی کتاب آن بوده که اصول مسلم- باورها، تجربه‌ها و اعتقادات- شش دین جهان را- که در آن‌ها ارزش‌های مشترک جای گرفته- در دسترس خوانندگان قرار دهد. هر فصل مقدمه‌ای دارد که در آن با استفاده از اصطلاحات و نگرش همان دین، دغدغه‌های آن دین را توضیح می‌دهد. بخش‌ها از نظر طول و محتوا متفاوت است و این امر فرصتی اضافی در اختیار ادیان مختلف قرار داده تا

توازن و تأکید دغدغه‌های پیروان آن دین را منعکس سازند. فصل‌های مربوط به هر دین جداگانه و به عنوان یک مطلب مستقل ولی کاملاً منسجم ارائه شده است.

۱۹. *زبان اخلاق*، ریچارد مروین هیر، ترجمه امیر دیوانی، ویراسته‌ی مصطفی ملکیان، قم، انتشارات طه، چاپ اول، ۱۳۸۳، ۳۰۱ ص.

کتاب علاوه بر پیش‌گفتار مترجم و مؤلف شامل ۳ بخش است. در پیش‌گفتار مترجم فلسفه‌ی اخلاق در گذشته و حال، نظریه‌های شناختی و غیرشناختی، نظریه‌ی احساس‌گرایی، خلاصه و نقد نظریات هیر بررسی می‌شود.

بخش اول کتاب درباره‌ی وجه امری است و در آن مباحثی چون زبان توصیه‌گر، جمله‌های امری و منطق، استنتاج و انتخاب براساس اصل ارائه شده است.

بخش دوم با عنوان خوبی به طبیعت‌گرایی، معنا و معیار، توصیف و ارزش‌گذاری، تحسین و انتخاب و خوب در بافت‌های اخلاقی اختصاص یافته است. بخش پایانی کتاب با عنوان باید با بیان تفاوت «باید» و صحیح، «باید» و جمله‌های امری و ارائه‌ی الگویی تحلیلی خاتمه می‌یابد. واژه‌نامه‌ی فارسی-انگلیسی، انگلیسی-فارسی و نمایه‌ی موضوعات و اعلام بخش پایانی کتاب را تشکیل می‌دهد.

۲۰. *مبانی فلسفه‌ی اخلاق*، رابرت ال. هولمز، ترجمه مسعود علیا، انتشارات ققنوس، چاپ اول، ۱۳۸۲، ۲۳۸ ص.

کتاب علاوه بر پیش‌گفتار مشتمل بر پنج بخش است. بخش اول با عنوان *موضوعات فلسفه‌ی اخلاق* به بیان ماهیت اخلاق، نظریه‌های حسن و قبح و مسایل مربوط به آن می‌پردازد.

در بخش دوم، یعنی *اخلاق مبتنی بر فضیلت*، فضیلت در فلسفه‌ی باستان، اقسام فضیلت، دیدگاه افلاطون و ارسطو درباره‌ی لزوم فضیلت برای نیل به سعادت و... مورد بررسی قرار می‌گیرد.

بخش سوم اخلاق مبتنی بر کردار نام دارد که خودمحموری اخلاقی و روان‌شناختی، نظریه‌ی فرمان الهی، اخلاق مبتنی بر قانون طبیعی، مکتب کانت، جاذبه‌ی نتیجه‌گرایی و عدالت از مباحث مطرح در آن است.

بخش چهارم با عنوان *رو منظر فر اخلاقی پایه*، مباحث نسبی‌نگری اخلاقی، تنوع فرهنگی، عام‌نگری و مطلق‌انگاری، عام‌نگری و مبانی اخلاق، نسبی‌نگری و مدارای اخلاقی و امکان توجیه اصول اخلاقی را بررسی می‌کند.

جریان‌های نوظهور در عرصه‌ی اخلاق بخش پنجم و پایانی کتاب را تشکیل می‌دهد که در آن از تصمیم شخصی در اخلاق مبتنی بر وضعیت، اگزستانسیالیسم، اخلاق مبتنی بر مراقبت، زمینه‌گرایی، روی‌کرد دیویی‌وار به اخلاق، راه حل زمینه‌گرایانه، ارکان وضعیت اخلاقی، زمینه‌گرایی و نسبی‌نگری، عام‌نگری و اصل موضوعی اخلاقی سخن به میان می‌آید.

شرویشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

پښتونستان ګاونډي علوم او مطالعات فرېسنس
پرتال جامع علوم انساني